

UITHANGBORDEN TE GENT (Vervolg)

GENTSE BROUWERSUITHANGTEKENS IN 1494

Het "Gildeboek van de Pijnders" uit het S.A.G. (186 / 1 folio 25 r° en v° en folio 26 r°) vermeldt Gentse brouwerijen uit het jaar 1494. (38)

Het is een verbluffend heemkundig-historisch document.

In die tekst staat een schets en het toegepaste pijnderstarief naast elke brouwerijenbenaming. Het gaat hier duidelijk om de afbeelding van uithangtekens, honderd en vier tekeningen in totaal. Misschien hadden sommige brouwerijen geen uithangbord of gevelsteen want naast enkele benamingen ontbreekt de schets.

We staan verbaasd over het groot aantal (111 !) brouwerijen in onze stad, maar we zijn bijzonder dankbaar om die rijke, authentieke bron van informatie uit de 15de eeuw.

Of het gaat over tekeningen of schilderijtjes die oorspronkelijk op planken boven de winkeldeur of op de gevels waren aangebracht of eventueel in steen gebeiteld, om het even. Zeker is, dat ze plaatsbepalend waren, bijv. "Int tharekin (arendje) achterden Jacoppinen", "Int zwaenkin daerneven", "Inde pale an cleen vleeschuus", "Int vispaen ieghen overe" enz.

Meer dan waarschijnlijk lagen ze aan de basis van enkele straatbenamingen. Daarenboven zijn ze de spiegel van het maatschappelijk leven van toen, inzake kennis, bezigheden, geloof enz.

De keuze der onderwerpen staft dit.

1° Gebruiks- en beroepsvoorwerpen

Inde belle. Inde mande. Inde tassche. Inde pale. Inde cogghe. Inden roostere. Inden keerscorf. Inden lanteerne. Inde rake. Int houfisiere. Inden teenen pot. Int spikelboor (zwengelboor). Int paenderkin (mandje). Inde cause. Inde sickelke. Int laghelkin (tonnetje). Inden voetboghe...

2° Dieren

Int zwaenkin. Int perdekin. Int beerkin. Int paukin. Inden papengaey. Int lammekin. Inden snouc. Int everhooft. Inden hertshoorn. Int scomminkele (kleine aap). Inden katere.

3° Heraldiek

Int harekin. Int scildekin. Inden rooden hoet. Inden hellem. Inden roe leeu. Inde lelie. Int guldin hooft. Inde drie duiven...

4° Planten

Inde roose. Int hulsekin (hulsteboom, palmboom). Inde lelie...

5° Mythologie, verhalen

Inde meerminne. Inden blenden ezele. Inden wildeman. Int moriaenshoof
enz.

6° Godsdienst

Inden inghele. Int bachghinhof. In inghelborch (engelenburcht). Int lam-
mekin. Int tsint Jooris...

7° Hemellichamen

Inde mane. Inde sterre. Inden guldin weerelt.

Wanneer we de hierop volgende lijst bekijken, ging de voorkeur der brou-
wers naar benamingen, gekozen onder de gebruiksvoorwerpen, de wapen-
kunde en de planten. Opmerkelijk is ook dat heel wat brouwerijen in
“buter ketelpoorte” (Nederkouter), “buter torren poorte” (Hoogstraat),
in de Veldstraat en in Onderbergen geconcentreerd waren.

LIJST DER UITHANGTEKENS UIT HET BESPROKEN GILDE- BOEK VAN 1494

Inde belle an tsente Michielsbrugge

Int tharekin (arendje) achterden Jacoppinen (bij de Predikherenlei)

Int zwaenkin daerneven

Int scildekin onder berghene

Int perdekin onder berghene

Int beerkin onder berghene

Int paukin onder berghene

Inden inghele onder berghene

Inde mande onder berghene

Inde tassche buter santpoorte (bij Annonciadestraat)

Inde meerminne up diperstraete

Inde pale bider waelpoorte (Brugse Poort)

Inden papengaey voor de lazarij (Hoogstraat=Pesthuis)

Inde cogge voor tsente lysbetten (Oud Begijnhof)

Int bachghinhof van tsente lisbetten

Inde inghel inde borchstrate

Int peerdekin inde borchstrate

Inden roostere inde borchstrate

Int lammekin buter torren poorte (Hoogstraat)

Inden keerscorf buter torren poorte

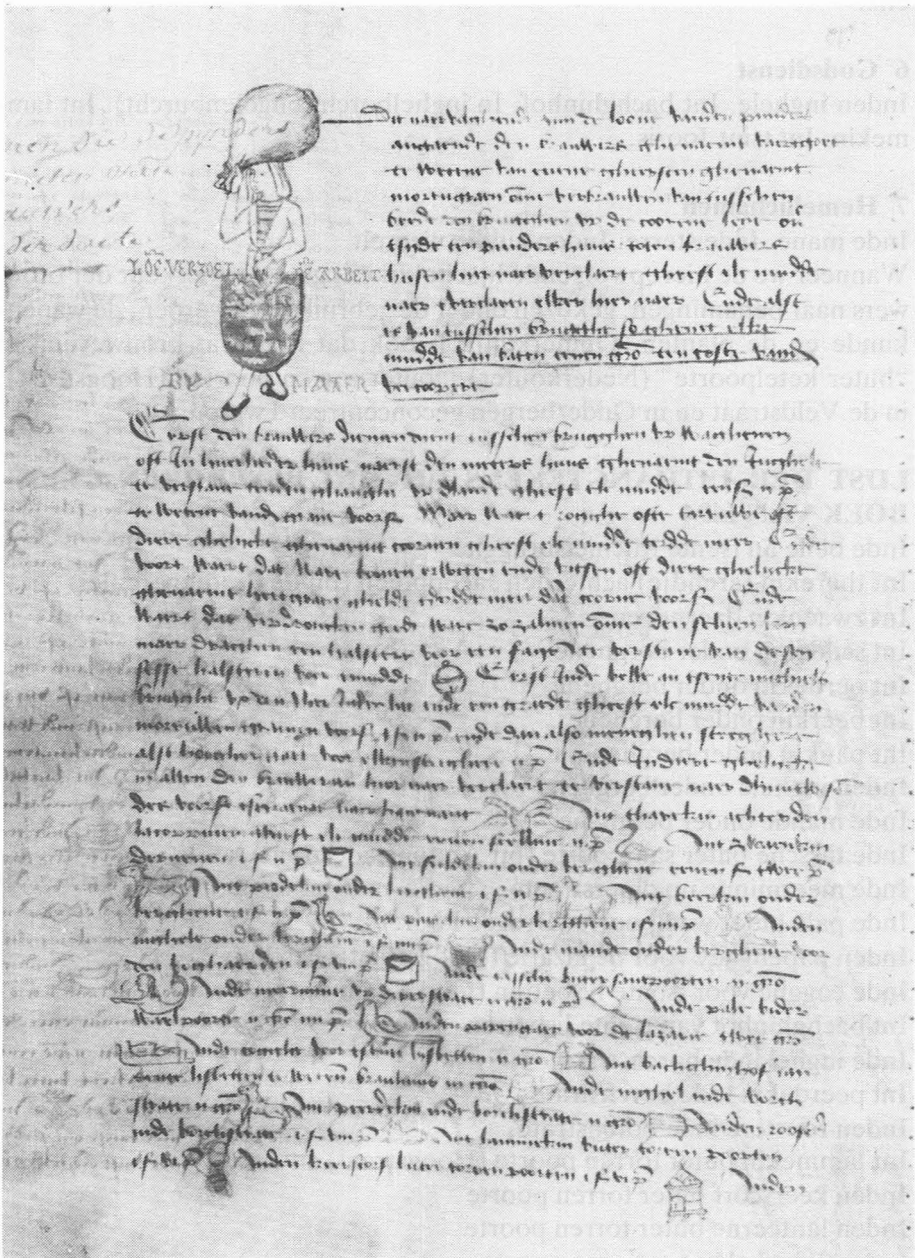
Inden lanteerne buter torren poorte

Inden spiegel buter torren poorte

Inde rake buter torren poorte

Inde pale buter torren poorte

Int houfisere buten torren poorte

Brouwerijen te Gent in 1494 : uithangtekens, zie : "Gildeboek der Pijnders" Stadsarchief 186/1, folio XXV, recto. (Foto stadsarchief Gent)

Int evershoofd inde drapstrate
 Inden hertshooren inde drapstrate
 Inde lelie ande minne brugghe (Jan Breydelstraat)
 Inden rooden hoet tsanders walle (Prinsenhof)
 Int thaenkin tsanders walle (39)
 Inde valke tsanders walle
 Inden teenen pot tsanders walle
 Inden osse ande liefbrugghe
 Inden horne ande liefbrugghe
 Int peerdekin ande gheltmunte
 Int zwaenkin bider scaepbrugghe (Sleuteltjesbrug aan de Grauwpoort)
 Inden sleutelle over de scaepbrugghe (40)
 Inde roose up meerem bachten tempelhuus
 Inden herdt up meerem
 Inde rake an meerem brugghe
 Int spikelboor up de mude
 Int hulsekin up de mude ghenaeamt thoech huus
 Inde lanteerne up de mude
 Inde cause up de mude
 Inden snouc voordien filendieusen (Rode Lijvekensstraat)
 Inden hellem upt slusekin tusschen poorten
 Inden roen leeu an plaetsekin bachter dauborch

Inden roen leeu an plaetsekin bachter dauborch” - In de rode leeuw - Lange Munt - Grootkanonplein.

Int paenderkin up dauborch
 Inde lelie ande suvelbrugghe
 Inden papengaey ande crane (Kraanlei)
 In inghelborch inde langhemunte
 Int scomminkele inde langhemunte
 Int houfisere inde langhemunte
 Inden lanteerne inde langhemunte
 Inden inghele inde waeistrate
 Int hulsekin inde waeistrate
 Inde cause inde waeistrate
 Inden keerscorf up plaetsekin bachter vrindachmaerct
 Int moriaenshoofd daer naerst
 Int laghelkin over de vrindachmaerct
 Inde naelde over de vrindachmaerct
 Int wielkin over de vrindachmaerct
 Inde cogghe upden cortten steendam
 Inde rake upden cortten steendam
 Int everhoofd upden cortten steendam
 Inden blenden ezele bider nieubrugge (Keizer Karelstraat)
 Inden blaesbale upde selve strate
 Inde mane ande nieubrugge
 Inden hoorne ande nieubrugge
 Inde cogghe ande nieubrugge
 Int guldin hoofd an tpas (Rode Torenstraat)
 Int hulzekin an tpas
 Inde meerminne over de nieubrugge
 Inde roose over de nieubrugge
 Int tsint Jooris up den reept (41)
 Inden bekere buter braempoorte (Brabantpoort)
 Inde zwaene buter braempoorte
 Inde ghecroende lelie buter braempoorte
 Inde cause overscelde (land van Brabant, naar Keizerpoort toe)
 Inden hoorne overscelde
 Inde vust overscelde
 Int hulsekin overscelde
 Inde sterre bider voldershuus (Brabantdam)
 Inde pale an cleen vleeschuus (bij Brabantdam)
 Int vispaen ieghen overe
 Inden spieghel ter vierweechse (aan Korte Dagsteeg)
 Int thaenkin upden calanderbergh
 Inden wildeman buter walpoorte
 Inde vust buter walpoorte
 Int lammekin buter walpoorte

lantreken buere totten poorte is bi p unden sachtel buere totten
poorte is bi p unden
pale buere totten poorte is bi p int houtsfret buere totten poorte
te poort is te droe want int ewerghoofte midt draaystrat is bi
 unden heveshooven midt draaystrat is bi p unden schar an de
minne draaystrat is bi p unden zoorden heet schar an de walle is bi p int
thwartum esponde walle is bi p unden valler esponde walle is bi p unden
veemen pot esponde walle is bi p unden offe an de luf
brugghen is bi p unden hoom an de luf brugghen is bi p int
predicem an de eschtekeren is bi p int zkaentem buere draaystrat
is bi p unden schuetteke ouer de schar brugghen is bi p unden
roost by moeren buere ten pel huut n' g'ro m' p unden l'ocht by moeren
thoren n' g'ro m' p unden schar an moeren brugghen n' g'ro m' p int
spuittel'hoos by de muide in g'ro int buizeken by de muide eschtekeren
thoort huut n' g'ro unden huizeken by de muide in g'ro unden
raust by de muide n' g'ro m' p unden p'roet boorden schar an de walle
n' g'ro unden buillien byt eschtekeren tusseken woorten n' g'ro unden
voen l'ere an eschtekeren buere draaystrat is bi p int draaystrat
int draaystrat is bi p unden l'ere an de schar brugghen is bi p unden
schar an moeren an de raam is bi p int m'ghel'ere r'ch midt
langharmuere is bi p int scharuere midt langharmuere is bi p int
C int houtsfret midt langharmuere is bi p unden lantreken midt
langharmuere is bi p unden m'ghel'ere midt draaystrat is bi p unden
int buizeken midt draaystrat is bi p unden raust midt draaystrat
is bi p unden lantreken by p'laesfret achtere lantrekenhouwert is bi
bi p int moerenhouwert by de walle is bi p int lantreken
ouer de boord'ere houwert is bi p unden walle ouer de boord'ere houwert
n' g'ro int walle ouer de boord'ere houwert n' g'ro n' p unden roogh
by de walle schar an de boord'ere houwert n' g'ro m' p unden walle by de walle schar an de boord'ere
n' g'ro m' p int ewerghoofte by de boord'ere houwert n' g'ro m' p unden
midt bladen eschtekeren buere m'ghel'ere brugghen is bi p unden
bladen eschtekeren by de schar schar is bi p unden m'ghel'ere m'ghel'ere brugghen is bi
p unden hoom an de m'ghel'ere brugghen is bi p unden roogh
midt m'ghel'ere brugghen is bi p int g'uldem hooft an de walle n' g'ro m' p int
int thulzeken an de walle n' g'ro m' p unden moeren ouer de m'ghel'ere
brugghen n' g'ro m' p unden roost ouer de m'ghel'ere brugghen n' g'ro m' p int
int schar houwert by de walle n' g'ro unden lantreken buere lantreken
poorte n' g'ro m' p unden schar buere lantreken poorte n' g'ro m' p unden
roogh by de walle lantreken lantreken poorte n' g'ro m' p unden raust ouer de walle n' g'ro
m' p unden hoom ouer de walle n' g'ro m' p unden
by de walle ouer de walle n' g'ro m' p

Brouwerijen te Gent in 1494 : uithangtekens, zie "Gildeboek der Pijnders" Stadsarchief 186/1, folio XXV, verso. (Foto stadsarchief Gent)

Int verxkin te spriete buter ketelpoorte
 Inden hertshoorne buter ketelpoorte
 Inde beerie buter ketelpoorte
 Inde cogghe buter ketelpoorte
 Inde rake buter ketelpoorte
 Inde rose buter ketelpoorte
 Inde sickle buter ketelpoorte
 Int duufkin buter ketelpoorte
 Int ketelkin inde velstrate
 Inde valke inde velstrate
 Int meulekin inde velstrate
 Inde lelie inde velstrate
 Inde horen inde velstrate
 Inde inghele inde velstrate
 Inde drie duiven inde velstrate
 Inde byloke neffens spittael
 Hierop volgen nog enkele brouwerijnamen zonder schets :
 Inde scelpe inden hooghen quaetdam (Kwaadham)
 Inden neren quaetdam int tzwaenkin (Roskamstraat)
 Inden voetboghe anden wijenaerde (Wijdenaar bij Reep)
 Inde guldin weerelt buten der braempoorde
 Inden katere up meerem

*
* *

GENTSE BROUWERSUITHANGTEKENS IN 1663

Vergelijken we vorige lijst met een andere, in 1663 door Just. Billet opge-
 maakt en opgenomen in zijn "Politye boeck" (IV, folio 80 v° en 81 r° en v°)
 (42)

Op dat ogenblik waren er te Gent nog eenenvijftig brouwerijen.
 Opmerkelijk is dat veel uithangtekens de jaren trotseerden zodat we op
 dezelfde plaats hetzelfde uithangbord van 1494 terugvinden.

Enkele voorbeelden :

1494	1663
Inden teenen pot, tsanders walle	Tinnenpot, achter t'Princenhof (Sander- swal)
Inde tassche, buter santpoorte	Tassche, deur de Zantpoorte bij d'Annonciaten)
Inde cogghe, voor tsente lysbetten	Cogghe, op de Baghinnegracht (Sint-Elisabeth)
Inden keerscorf, buter torren poorte	Keerscurf, op d'Hoochstraete (bij Turrepoort)

Inden sleutelte, over de scaepbrugghe	Sleutelken, bij de Schaepbrugghe (Grauwpoort)
Inde lelie, ande suvelbrugghe	Lelie, in de Suijvelsteghe (Meerse-niersstraat)
Inde cause, overscelde	Cause, op den Brabantdam (Overscelde)
Inde rose, buter ketelpoorte	Roose, inden Neercauter, op Sint-Pieters (aan Ketelpoort)
Inde drie duiven, inde velstrate	Dry duyven, inde Veldtstraete
Inde naelde, over de vrindachmaerct	Naillie, bij t' clooster van Baudeloo (Vrijdagmarkt)

In de lijst van J. Billet viel het aantal brouwers dus op minder dan de helft terug. De uithangtekens staan vrij alfabetisch gerangschikt en de onderwerpen werden uit volgende groepen geput.

1° *Gebruiks- en beroepsvoorwerpen* : ancker, balance, clocke, cause, cogge, lantheiren, paele, raecke, spiegel, tassche enz.

2° *Dieren* : t'hertjen, t' haentjen, leeuw, peerdeken, pauw, t' vercken, salm, enz.

3° *Feodale en burgerlijke wapenkunde* : drij duijven, dobbelen ancker, vijf helmen, croone...

4° *Hemellichamen* : halfmaene, sterreken, sonne, weireldt.

5° *Planten* : t'hulstken, roose, lelie.

6° *Mythologie en verhalen* : eenhooren, fortuijne, vier heemskinderen...

7° *Steden* : Antwerpen, Mechelen.

8° *Godsdienst* : inghel, lammeken.

De brouwerslijst, opgemaakt door J. Billet

Antwerpen an de Coepoorte

Ancker door de Ketelpoorte

Balance op de Leije achter de Predicheeren

Boghe bij de Liefvebrugghe

Clocke op het Steendam

Cause op den Brabantdam

Croone op de Muije

Cogge op de Baghinnegracht

Drij duijven inde Veldtstraete

Dobbelen ancker op St.-Christ (Heilig Kerst)

Eenhooren inde Posternepoorte (Houtlei) (43)

Hooren inde Veldtstraete

Hooren op de Nieuwstraete

Dinsdag den 20^{en} 7ten ber 1663, was get een fauveliche
moete g'raemmet doer daer omme en waerich de grauen
met te beter koop, maer bleuen, seer naer bij op den
prijd van onse acet daeggen, Wandt den logge die
voerdet vercoeft van 14 tot 15ten Augustus het meken
naer de deniget (ende onse sulce) soo voerdet de logge
g'raem tenten op d' heerlicgheit van d' ^{ten} Pictens g'stapp
oet ofte g'estreet, op 14 stinners get meken
Nog eens den prijd vande tarwe ende ander grauen
die was seer g'etlich als die van onse acet daeggen
g'geueuuet de haue die g'geueu, elus veel se ofte
zeuen stinners op den sack.

Con seluen 20^{en} 7ten: dede ick delboorn om te g'adere
alle de publycque brauwerien deser stede om te sunen
te vreten het kinst g'estal der seluen die sijn naer sijn
volgende op de letters van den **A.B.C.**

Antwerpen ander Coepoette, Jacques Van Hoorebeke
Ancher door de ketel poette,
Balance op de Leye acet der Liedicgaren.
Voybe bij de Liefhebbergce,
Cloche op get Steendam.

Brouwerijen te Gent in 1663 : uithangtekens, zie : J. Billet, Politye boeck IV, folio 80
v°. (Foto stadsarchief Gent)

Hoefijser op de Poele
 Hoedt int Ghewat
 Halfmaene op de Nieuwstraete
 Hoepel op den Brabantdam
 t' Hertjen op de Tichelrie
 t' Hulstken op den Brabantdam
 t' Haentjen in d'Auburgh
 Inghel Onderberghen
 Keerscurf op d'Hoochstraete
 Ketel inde Veldtstraete
 Lammeken op de Burghstraete
 Leeuw op de Baghinnegracht
 Lantheiren op de Nieuwstraete
 Lelie in de Suijvelsteghe (Meerseniersstraat)
 Lelie door de Vijfwindtgaeten (Lange Violettenstraat)
 t' Meuleken inde Veldstraete
 Mechelen inde Crommewaele
 Naillie bij t' Clooster van Baudeloo
 Paele inde Brabantstraete bij de Watermeulen (aan de Reep)
 Pauw op d'Hoochstraete
 Peerdeken op de Slijpstraete
 Raecke inde Paelijnckstraete bij de Chartreuzen
 Roose, inden Neercauter, op St.-Pieters
 Swaene op de Coorenleije
 Sleutelken bij de Schaeppbrughe
 Spiegel inde Brabantstraete
 Sterreken op de Tijckstraete (bij de Persellepoort)
 Sonne op Sinte Pieters
 Salm bij t' Clooster van Baudeloo
 Tassche deur de Zantpoorte bij d'Annonciaten
 Tinnenpot achter t' Princenhof
 Vijf helmen inde Drapstraete
 Vier heemskinderen opt Steendam
 t' Vercken inde Waeijstraete
 Wildeman deur de Braempoorte, Sinte Pieters
 Weireldt over de Nieubrughe
 Wanneken an den Halsbreker (Meerhem)

*
* *

Terloops wijzen we erop dat volgende uithangtekens tot op heden bewaard bleven :

- de Lelie in de Suijvelsteghe (nu Meerseniersstraat nr. 10)
- de Pauw op d' Hoochstraete (nu Hoogstraat nr. 1)

- de Swaene op de Coorenleije (Nu Korenlei nr. 9)
- het Sleutelken bij de Schaepbrugge (aan de Grauwpoort)
- de Vier heemskinderen opt Steendam (nu Steendam nr. 57)
- het Wanneken an den Halsbreker (nu Sint-Salvatorstraat nr. 1)

Lode HOSTE
't vervolgt

NOTEN

- (38) zie ook Van der Haeghen, V., *Les brasseries à Gand au XVe et XVIe siècle*, Gand, 1886.
Volgens deze auteur had de reproductie van de uithangtekens waarschijnlijk tot doel de ongeletterde pijnders te helpen bij het opsporen der toe te passen tarieven.
- (39) Hierbij staat geen tekening
- (40) Gevelsteen "De drie Sleutels"
- (41) Hierbij staat geen tekening
- (42) In 1663 was J. Billet "politiemeestere" te Gent. Hij was reeds schepene geweest tussen 1653-54 en hofmeester van het college van de Gentse Keure in 1659. (zie *Gentse Stadsrekeningen : XVIIde eeuw, S.A.G.*).
- (43) Tussen "Eenhooren" en "Hooren" komt "Fortuijne" doch zonder plaatsbepaling.

VRAAG EN ANTWOORD

De Heer **Lodrigo** uit Gent vraagt of iemand onder onze lezers de origine kent van het woord "creool" in de betekenis van misdienaar. Al zijn opzoeken daaromtrent zijn vruchteloos gebleven.
